

# VU Research Portal

## **Bestuurlijke boetes: extra werk voor de rechtspraak?**

Niemeijer, E.

***published in***  
Justitiële Verkenningen  
2005

***document version***  
Publisher's PDF, also known as Version of record

[Link to publication in VU Research Portal](#)

***citation for published version (APA)***  
Niemeijer, E. (2005). Bestuurlijke boetes: extra werk voor de rechtspraak? *Justitiële Verkenningen*, 31(6), 73-84.

### **General rights**

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal ?

### **Take down policy**

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

**E-mail address:**  
[vuresearchportal.ub@vu.nl](mailto:vuresearchportal.ub@vu.nl)

## Bestuurlijke boetes: extra werk voor de rechtspraak?

*M.D. van Ewijk en E. Niemeijer\**

Bestuurlijke boetes worden de laatste jaren op veel terreinen ingevoerd. Inmiddels (medio 2005) zijn er al rond de zestig wetten waarin de bestuurlijke boete als sanctie-instrument is opgenomen (zie de bijlage achteraan dit artikel voor een overzicht). Verwacht mag worden dat na inwerkingtreding van de vierde tranche van de Algemene wet bestuursrecht (Awb) de toepassing van bestuurlijke boetes nog verder zal toenemen.

Invoering van de bestuurlijke boete maakt het mogelijk dat bestuursorganen bij bepaalde overtredingen een boete kunnen opleggen. Daarmee wordt de verantwoordelijkheid van het bestuur voor de handhaving versterkt. De controles zijn in handen van het bestuursorgaan en hoeven niet afgewogen te worden tegen de vervolging van strafrechtelijke delicten. Omdat bestuursorganen nu ook zelf mogen bestraffen, kan worden verwacht dat zij daarom intensiever zullen opsporen en daadwerkelijk boetes zullen opleggen, waar in het verleden zaken niet bij het O.M. werden aangeleverd of door het O.M. werden geseponeerd. Tegen deze achtergrond wordt verwacht dat dit nieuwe instrument zal bijdragen aan het terugdringen van het handhavingstekort.

Daarnaast wordt veelal als argument voor invoering van de bestuurlijke boete aangevoerd dat, ondanks een intensievere handhaving, een verdere belasting van de strafrechtspleging wordt voorkomen. Het ontlasten en slagvaardiger maken van de rechtspraak is een belangrijke doelstelling van het huidige kabinet in het kader van de bevordering van een bruikbare rechtsorde.

In dit artikel willen we bezien wat de consequenties zijn van invoering van de bestuurlijke boete voor de werklast van de rechtspraak. Hoeveel werklast invoering van bestuurlijke boetes met zich meebrengt voor de rechtspraak, is onbekend.<sup>1</sup> In het volgende schetsen wij een analyse-

\* De auteurs zijn respectievelijk junior onderzoeker en plaatsvervangend directeur bij het WODC.

<sup>1</sup> De Raad voor de Rechtspraak gebruikt wel een rekenmodel om te kunnen vaststellen hoeveel tijd rechters en ondersteuning gemiddeld aan de afdoening van verschillende categorieën van zaken besteden, maar dit model kent vrijwel geen aparte afdoeningsnorm voor beroepszaken uit bestuurlijke boetes.

model, waarmee een schatting is te maken van deze werklastervolgen. Daartoe maken we eerst een onderscheid tussen twee situaties, waarin al dan niet naast de bestuurlijke boete ook de mogelijkheid van een strafrechtelijke boete blijft bestaan. Daarna bespreken we de factoren die de werklaster bepalen.<sup>2</sup> Daarbij laten we zien hoe op basis van de factoren die het aantal zaken en de tijdsinvestering door rechtbanken bepalen, een beredeneerde inschatting kan worden gemaakt van de omvang van de werklaster. Vervolgens illustreren we dit met een tweetal voorbeelden, om te eindigen met enkele conclusies.

#### Intensievere handhaving en het 'beerputeffect'

Om meer zicht te krijgen op de werklastervolgen van opgelegde bestuurlijke boetes voor de rechtspraak, moet onderscheid worden gemaakt tussen twee situaties. In de eerste situatie wordt de bestuurlijke boete op een terrein ingevoerd waar voorheen in het geheel geen boetesanctie bestond. Dit is bij voorbeeld het geval bij de Mededingingswet. Het is duidelijk dat dit leidt tot meer 'netto'werklaster voor de (bestuurs)rechtspraak.

De tweede, veel vaker voorkomende situatie is dat de bestuurlijke boete wordt ingevoerd op een terrein waar daarnaast de mogelijkheid blijft bestaan om strafrechtelijk op te treden, doorgaans in geval van zwaardere overtredingen. Factoren als recidive, de ernst van de overtreding, het berokkende nadeel of het behaalde voordeel kunnen met zich meebrengen dat een strafrechtelijke sanctie de voorkeur verdient.<sup>3</sup> Het strafrecht blijft dan fungeren als *ultimum remedium* voor zwaardere gevallen.<sup>4</sup> In deze situatie verschuift (een deel) van de gerechtelijke afdoening van het strafrecht naar het bestuursrecht. Daarbij is overigens onduidelijk hoe groot het deel is dat verschuift en hoe groot het deel is dat blijft. Vaak vond strafrechtelijke handhaving toch al niet intensief plaats, zodat de werklaster in het strafrecht in feite relatief gering was. Bovendien brengt bestuursrechtelijke handhaving ook effecten voor de strafrechtspraak met zich mee. In de 'slipstream' van de intensievere bestuursrechtelijke handhaving worden vaak ook strafrechtelijke feiten aangetroffen, het 'beerputeffect'.

<sup>2</sup> We baseren ons hierbij op een recent door het WODC uitgevoerd onderzoek: J.G. van Erp, M.D. van Ewijk, *Werklast bestuurlijke boete: Determinanten van de werkbelasting in de bestuursrechtspiegeling*, WODC, 2005.

<sup>3</sup> TK 2003/04, 29 702, nr. 3.

<sup>4</sup> TK 2003/04, 29 279, nr. 9.

Een recent voorbeeld van de bestuurlijke boete is die voor overlast in de openbare ruimte. Dit wetsvoorstel maakt het mogelijk dat gemeentelijke bestuursorganen een bestuurlijke boete kunnen opleggen bij overtredingen die tot overlast in het publiek domein leiden, zoals bij geluidsoverlast, graffiti, wildplassen enzovoort.<sup>5</sup> In gemeenten waar de bestuurlijke boete wordt ingevoerd, blijft ook de politie bevoegd om strafrechtelijk op te treden tegen overlast in de openbare ruimte. In deze situatie wordt het O.M. voor wat betreft het opleggen van boetes voor lichtere overtredingen ontlast. De werklast van de rechtspraak als geheel zal in deze situatie vermoedelijk niet verminderen. Zwaardere gevallen zullen de strafrechtspraak blijven belasten. Het feit dat bestuursorganen zelf een boete mogen opleggen, zal vermoedelijk leiden tot een hoger aantal boetes dan onder het strafrecht het geval was. Een deel daarvan zal leiden tot bezwaarschriften die, afhankelijk van de filterwerking van de bezwaarschriftprocedure, vervolgens in meerdere of mindere mate uitmonden in beroepszaken bij de bestuursrechter.

#### Inschatting van werklast

De werklast voor rechtbanken als gevolg van beroepszaken uit bestuurlijke boetes bestaat uit het aantal zaken dat binnenstroomt, vermenigvuldigd met de (gemiddelde) tijdsinvestering in de afdoening ervan. Op basis van de factoren die het aantal zaken en de tijdsinvestering door rechtbanken bepalen, kan een beredeneerde schatting worden gemaakt van de omvang van de werklast ten gevolge van een bepaalde wet. Daartoe is in eerste instantie in de literatuur gezocht naar beïnvloedende factoren (zie bijvoorbeeld Van Ettekoven, 2001; De Gier e.a., 2001; Van Velthoven en Ter Voert, 2004; De Jong, 2004). Vervolgens zijn op basis van nader onderzoek van vijf uiteenlopende wetten deze factoren bevestigd en aangevuld.<sup>6</sup> In het volgende

<sup>5</sup> TK 2004/05, 30 101, nrs. 1-4.

<sup>6</sup> De Arbeidsomstandighedenwet 1998 (Arbowet) is geselecteerd als voorbeeld van een wet die vooral tegen bedrijven wordt gehandhaafd door een zelfstandig bestuursorgaan met veel kennis en expertise, de Arbeidsinspectie. De Werkloosheidswet (WW) is geselecteerd als voorbeeld van een wet waaruit verzekerden bij zeer feitelijke overtredingen (niet of te laat informatie verschaffen) een boete opgelegd krijgen door een uitvoeringsinstelling.

beschrijven we deze factoren.<sup>7</sup> De factoren binnen het proces van de handhaving zelf laten we hier buiten beschouwing. Vanzelfsprekend is het aantal beroepszaken dat bij rechtbanken belandt, het resultaat van wat daarvoor in een lange keten heeft plaatsgevonden, die begint met factoren die de kans op overtredingen en de pakkans bepalen en eindigt bij factoren die de kans op procederen in hoger beroep bepalen. Wij richten ons op de werklast voor gerechten en nemen het aantal boetes en bezwaarschriften als uitgangspunt.

#### Determinanten van het aantal zaken

Factoren die het aantal beroepszaken dat bij de rechtbanken belandt beïnvloeden, kunnen worden onderscheiden in determinanten betreffende de overtreder zelf, de wet, de wijze van handhaving en de inrichting van de bezwaarschriftprocedure. Al deze determinanten zijn dus uiteindelijk van invloed op wat de filterwerking van de bezwaarschriftenprocedure wordt genoemd, ofwel dat deel van de bezwaarschriften dat als beroepschrift doorstroomt naar de rechtbank.

Determinanten met betrekking tot de overtreder zijn de proceskosten, de (ervaren) hoogte van de boete, kosten om aan informatie te komen, eventuele reputatieschade door de boete, een eventueel uitstralingseffect naar toekomstige of andere geschillen en de ingeschatte kans van succes bij procederen. Zo zullen proceskosten (griffierechten, rechtsbijstand en tijdsinvestering) voor de meeste burgers niet opwegen tegen het wegvallen van een relatief lage boete. Dit is vooral zo wanneer de kans op succes bovendien laag is. Een boete kan ook een negatief effect hebben op de reputatie van de overtreder, bijvoor-

De Mededingingswet is geselecteerd, omdat de overtredingen achteraf niet feitelijk zijn vast te stellen, vanwege de complexiteit van de wetgeving en de aanwezigheid van een gespecialiseerde inspectie, de Nederlandse Mededingingsautoriteit (NMa). De Wet Administratiefrechtelijke Handhaving Verkeersvoorschriften (Wet Mulder) geeft een beeld van hoog geautomatiseerde bulkverwerking van boetes en bezwaarschriften, net als de gemeentelijke parkeerbelastingen, zij het dat de oplegging van deze fiscale naheffingen minder geautomatiseerd verloopt dan de Wet Mulder. Hoewel geen bestuurlijke boete, is deze wet wel een goed voorbeeld van bestuurlijke handhaving met grote hoeveelheden boetes voor burgers.

<sup>7</sup> Inspiratie voor de ontwikkeling is de Tafel van Elf geweest (de T11), een instrument dat is ontworpen om vragen over naleving en handhaving te beantwoorden (vergelijk Van Reenen, 2000). Het instrument heeft een elftal dimensies die te beschouwen zijn als gedragswetenschappelijke variabelen, die het nalevingsgedrag beïnvloeden.

beeld in het geval van een boete vanwege het overtreden van de Mededingingswet. In dergelijke gevallen heeft het wegvallen van de boete een hogere opbrengst dan de hoogte van de boete op zich doet vermoeden. Ook kan een bestuurlijke boete een uitstralingseffect hebben naar andere geschillen. Zo procederen werkgevers in sommige gevallen tot in hoger beroep om gezuiverd te worden van een boete wegens het overtreden van de Arbowet. Zij vrezen dat het besluit tot oplegging van een boete in een civiele procedure kan worden gebruikt om hen aansprakelijk te stellen voor de schade die de werknemer heeft geleden ten gevolge van de overtreding, zoals bij arbeidsongevallen het geval is.

Belangrijke kenmerken betreffende de wet en andere toepasselijke voorschriften zijn de complexiteit van het vaststellen van de overtreding, de bewijsbaarheid ervan en de discretionaire ruimte bij het opleggen van de boete. Een snelheidsovertreding die is vastgelegd door een camera staat onomstotelijk vast, terwijl bij een overtreding van de Arbowet de verwijtbaarheid van de werkgever aan deze overtreding moet worden vastgesteld. In het laatste geval kan onduidelijkheid over de verwijtbaarheid de overtreder een kans op succes van zijn bezwaarschrift bieden.

Determinanten betreffende de handhaving hebben te maken met de intensiteit en de kwaliteit van de handhaving, zoals de capaciteit, professionaliteit, instrumenten en organisatie van het bestuursorgaan. Het aantal opgelegde boetes bepaalt uiteraard in hoge mate het aantal procedures dat erop volgt. Fouten bij het opleggen van de boetes of gebrekkig bewijs vergroten de kans op succesvol procederen, terwijl een gebrekkige motivering van de opgelegde boete de ingeschatte kans op succes kan vergroten.

Determinanten die betrekking hebben op de bezwaarprocedure zijn het aandeel boetes dat na bezwaar in stand blijft en de kwaliteit van de bezwaarprocedure. Zo zal een zorgvuldige procedure die de indiener van het bezwaarschrift vertrouwen geeft in de kwaliteit en de onafhankelijkheid leiden tot minder beroepen op de rechter. Daarbij spelen bijvoorbeeld factoren een rol als de mate waarin de overtreder de gelegenheid heeft gehad zijn verhaal te doen, de mate waarin in de procedure wordt ingegaan op de door de overtreder aangevoerde gronden en de motivering van de beslissing op het bezwaarschrift.

### Determinanten van de tijdsinvestering per zaak

Van de determinanten met betrekking tot de procedure bij de rechter is de manier waarop een zaak door de rechtbank wordt afgedaan van doorslaggevend belang. Het spreekt voor zich dat hoe intensiever de wijze van afdoening is, hoe meer tijd de rechtbank kwijt is aan de zaak. In het bestuursrecht is bepalend of een zaak tussentijds wordt ingetrokken, met of zonder onderzoek ter zitting, of door een eenvoudige of meervoudige kamer wordt afgedaan. Verder is van belang de organisatie van de afhandeling, bijvoorbeeld de taakverdeling tussen de gerechtssecretarissen en de rechters. Ook de professionaliteit en kwaliteit van de bezwaarschriftprocedure speelt een rol. Zo kan goed juridisch voorwerk de rechtbank veel tijd besparen.

De tijdsinvestering in beroepszaken bij de rechtbank is voorts mede afhankelijk van kenmerken van de regelgeving. Bijvoorbeeld, hoe meer is vastgelegd in de wet, hoe minder tijd de rechter hoeft te besteden aan oordeelsvorming. Andere belangrijke kenmerken zijn bijvoorbeeld de subjectiviteit en de verwijtbaarheid aan de overtreding, de hoogte van de boete en de beschikbaarheid van jurisprudentie. Zo kunnen zaken waarin Europese jurisprudentie of verdragen een rol spelen zeer arbeidsintensief zijn. Jurisprudentie kan ook tijdbesparend werken, doordat kwesties al zijn uitgekristalliseerd.

### Twee voorbeelden

Ter illustratie hebben we het analysemodel toegepast op twee wetten waarbij de bestuurlijke boete in het recente verleden is ingevoerd, te weten de Wet Arbeid Vreemdelingen (WAV) en de Wet Toezicht Effectenverkeer (WTE). In elk van deze beide gevallen is bij de voorbereiding van de wet een schatting gemaakt van de werklastgevolgen. De WTE is een voorbeeld van een wet waarin een gedraging is opgenomen die voorheen niet was gesanctioneerd en die dus een netto werklastverzwaring voor de rechtspraak betekent. Wanneer een bod op effecten niet vergezeld gaat van een openbaar biedingsbericht, volgt een last onder dwangsom of een boete. Toepassing van ons model leert in de eerste plaats dat bij de invoering van de wet geen schatting is gemaakt van het te verwachten aantal overtredingen en boetes, maar alleen van het te verwachten aantal beroepsprocedures, dit op basis van het aantal biedingen. Ten tweede is geen onderscheid

gemaakt tussen bestuurlijke boetes en andere bestuurlijke sancties, hetgeen een aanmerkelijke vertekening met zich meebrengt. Ten aanzien van het aantal zaken is bij de voorbereiding van de wet de grote procesgeneigdheid van dit type overtreder (beursgenoteerde ondernemingen) als stimulerende factor genoemd. Op basis van ons model kan deze procesgeneigdheid worden betwijfeld. Al met al komt de schatting fors lager uit dan de raming van het aantal beroepsprocedures destijds. Inmiddels beschikbare gegevens (van de Autoriteit Financiële Markten) bevestigen onze analyse.

De WAV is een voorbeeld van een wet waarbij een deel van de strafrechtelijke handhaving verschuift naar het bestuursrecht.

Terugkijkend naar de discussie over de werklastgevolgen van deze wetswijziging valt in de eerste plaats op dat men uitgaat van eenzelfde aantal rechtszaken in het bestuursrechtelijke als in het strafrechtelijke regime. Toepassing van de determinanten zou onder andere tot de vraag hebben geleid of de beboete bedrijven als gevolg van behandeling door de bestuursrechter ander procedeedrag zouden vertonen, bijvoorbeeld doordat de connotatie met het strafrecht vervalt. In de tweede plaats werd geraamd dat een kwart van de bezwaarschriften zou resulteren in een beroepszaak. In het geval van de door ons onderzochte wetten bleek het filterpercentage rond de 95% te liggen, kortom slechts 5% van de bezwaarprocedures mondde uit in een beroep. Toepassing van het model nodigt er dus toe uit het verwachte filterpercentage beter te beargumenteren.

## Conclusies

Invoering van de bestuurlijke boete heeft naar verwachting tot gevolg dat de strafrechtspraak, ondanks eventueel intensievere handhaving, naar verwachting niet verder wordt belast, maar de bestuursrechtspraak wel. De mate waarin dat het geval is, hangt af van de situatie. Als de boete wordt geïntroduceerd op een terrein waar voorheen in het geheel geen boetesanctie bestond, is sprake van een nettotoename in werklast voor de bestuursrechtspraak. De meest voorkomende situatie is echter dat de bestuurlijke boete wordt ingevoerd terwijl daarnaast de mogelijkheid blijft bestaan om strafrechtelijk op te treden. Dan blijft er uiteraard ook werklast voor de strafrechter bestaan. Gezien de intensivering van de handhavingsinspanningen en de zwaardere gevallen waar het dan om gaat, is in deze situatie een



vermindering van de werklust voor de strafrechter niet te verwachten. De werklust van de bestuursrechter is afhankelijk van het aantal beroepszaken en de tijdsinvestering in de afdoening ervan. Deze factoren hebben achtereenvolgens betrekking op de overtreder zelf, de toepasselijke regels, de wijze van handhaving, het verloop van de bezwaarschriftenprocedure en de wijze van afdoening door de rechtbank. Toepassing van dit kader op bestuurlijke boetewetgeving leidt tot een meer systematische en complete inventarisatie van de werklustgevolgen voor de rechtspraak.

Sommige factoren zijn te beïnvloeden, in het bijzonder de opstelling van het bestuursorgaan in het handhavingsproces en in de bezwaarprocedure. Een professionele handhaving, heldere beleidsregels, goed gemotiveerde beschikkingen en een professionele bezwaarprocedure komen de werklust van de bestuursrechter ten goede. Ook wordt de werklust mede bepaald door de wijze waarop afdoening door het gerecht plaatsvindt.

Per geval moet worden afgewogen wat de consequenties van de invoering van de bestuurlijke boete voor de belasting van de rechtspraak zijn. Er bestaat een checklist van indicaties die vóór of tegen invoering van de bestuurlijke boete pleiten.<sup>8</sup> Het zou goed zijn aan deze lijst een criterium toe te voegen, dat betrekking heeft op de werklust van de rechtspraak.

## Literatuur

Erp, J.G. van, M.D. van Ewijk  
*Werklast bestuurlijke boete. Determinanten van de werklust in de bestuursrechtspflege*  
 Den Haag, Boom Juridische uitgevers, 2005; reeks Onderzoek en Beleid, nr. 232  
 Ettekoven, B.J. van  
*Alternatieven van en voor de bestuursrechter (observaties vanuit de eerste lijn)*

In: B.J. van Ettekoven, M.A. Pach e.a. (red.), *Alternatieven voor de bestuursrechter*, Den Haag, Boom Juridische uitgevers, 2001, p. 9-97  
 Gier, A.A.J. de, M.L.P. van Houten e.a.  
*De ketenbenadering in de Awb*  
 Den Haag, Boom Juridische uitgevers, 2001

<sup>8</sup> TK 2003/04, 29 702, nr. 3.

**Jong, P.O. de**

*Beroep op tijd; Een onderzoek naar het tijdsbeslag van beroeps-procedures in eerste aanleg in het bestuursrecht*

Den Haag, Boom Juridische uitgevers, 2004 (proefschrift)

**Kamerstukken II**

*Memorie van toelichting vierde tranche Awb*

Vergaderjaar 2003/04, 29 702, nr. 3

**Kamerstukken II**

*Rechtsstaat en rechtsorde*

Vergaderjaar 2003/04, 29 279, nr. 9

**Kamerstukken II**

*Bestuurlijke boete overlast in de openbare ruimte; Koninklijke boodschap*

Vergaderjaar 2004/05, 30 101, nr. 1

**Kamerstukken II**

*Bestuurlijke boete overlast in de openbare ruimte; Voorstel van wet*

Vergaderjaar 2004/05, 30 101, nr. 2

**Kamerstukken II**

*Bestuurlijke boete overlast in de openbare ruimte; memorie van toelichting*

Vergaderjaar 2004/05, 30 101, nr. 3

**Kamerstukken II**

*Bestuurlijke boete overlast in de openbare ruimte; advies en nader rapport*

Vergaderjaar 2004/05, 30 101, nr. 4

**Reenen, P. van (red.)**

*De Tafel van Elf*

Den Haag, Sdu Uitgevers, 2000

**Velthoven, B.C.J. van, M. ter**

**Voert**

*Geschildbeslechtigingsdelta 2003; over het verloop en afloop van (potentieel) juridische problemen*  
Den Haag, Boom Juridische uitgevers, 2004; reeks Onderzoek en Beleid, nr. 219

**Bijlage: overzicht wetgeving met bestuurlijke boete<sup>1</sup>  
(tot medio 2004)**

1. Algemene bijstandswet
2. Algemene Kinderbijslagwet
3. Algemene nabestaandenwet
4. Algemene Ouderdomswet
5. Algemene wet inzake rijksbelastingen
6. Arbeidsomstandighedenwet 1998
7. Arbeidstijdenwet
8. Coördinatiewet sociale verzekering
9. Douanewet
10. Drank en Horecawet
11. Infectieziektewet
12. Mededingingswet
13. Pensioen- en spaarfondsenwet
14. Postwet
15. Sanctiewet 1977
16. Tabakswet
17. Telecommunicatiewet
18. Toeslagenwet
19. Warenwet
20. Werkloosheidswet
21. Wet administratiefrechtelijke handhaving verkeersvoorschriften
22. Wet Arbeid Vreemdelingen
23. Wet arbeid en zorg
24. Wet arbeidsongeschiktheidsverzekering zelfstandigen
25. Wet arbeidsongeschiktheidsvoorziening jonggehandicapten
26. Wet belasting zware motorrijtuigen
27. Wet bescherming persoonsgegevens
28. Wet betreffende verplichte deelneming in een beroepspensioen-regeling
29. Wet financiële betrekkingen buitenland 1994
30. Wet geneesmiddelenprijzen
31. Wet inburgering nieuwkomers

<sup>1</sup> Kamerstukken II 2003/04, 29 702, nr. 3, p. 168-169 geeft een overzicht van wetgeving per afdoening met bestuurlijke boete tot juni 2004. Het afgelopen jaar nam dit aantal verder toe tot ongeveer zestig.

32. Wet inkomensvoorziening kunstenaars
33. Wet inkomensvoorziening oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte gewezen zelfstandigen
34. Wet inkomensvoorziening oudere en gedeeltelijk arbeidsongeschikte werkloze werknemers
35. Wet inzake de geldtransactiekantoren
36. Wet luchtvaart
37. Wet melding zeggenschap in ter beurze genoteerde vennootschappen 1996
38. Wet op de (re)integratie arbeidsgehandicapten
39. Wet op de arbeidsongeschiktheidsverzekering
40. Wet op de belasting van personenauto's en motorrijwielen 1992
41. Wet op de motorrijtuigenbelasting 1994
42. Wet op de omzetbelasting 1968
43. Wet particuliere beveiligingsorganisaties en recherchebureaus
44. Wet toezicht beleggingsinstellingen
45. Wet toezicht effectenverkeer 1995
46. Wet toezicht kredietwezen 1992
47. Wet toezicht natura-uitvaartverzekeringsbedrijf
48. Wet toezicht verzekeringsbedrijf 1993
49. Wet vermindering afdracht loonbelasting en premie voor de volksverzekeringen
50. Wet verplichte deelneming in een bedrijfstakpensioenfonds 2000
51. Ziektewet